

LOCUL SI ROLUL ATELIERELOR DE RESTAURARE ŞI TAXIDERMIE, FOTO ŞI PICTURĂ-GRAFICĂ ÎN ACTIVITATEA MUZEELOR DE ŞTIINŢELE NATURII

de DUMITRU MURARIU

Alături de muzeele de istorie, artă, etnografie, tehnică, literatură etc., muzeele de ştiinţele naturii şi-au dovedit de-a lungul timpului imensul lor rol în progresul omenirii. Dacă, aşa cum se ştie, la începuturi muzeele erau doar simple cabinete de curiozităţi, unele dintre ele fiind concepute ca instituţii accesibile numai savanţilor, tocmai intrarea copiilor fiind interzisă, astăzi ele se adresează publicului larg, şi mai mult tineretului. Desigur, pe când apăreau muzeele în viaţa ştiinţifică şi culturală, populaţia era în majoritate rurală, mai strâns legată de natură. Actuala industrializare şi urbanizare impun mai mult ca oricând muzeele ca instituţii publice.

Nu puţini sînt copiii, dar nici cetăţenii de toate vîrşetele, setoşi de îmbogăţire spirituală, de a admira şi cerceta dovezi ale culturii materiale străvechi, opere de artă, documente rare, plante şi animale. Acestea din urmă - mai accesibile interpretării de către vizitatorul de orice vîrstă - în comparaţie cu alte tipuri de exponate au menirea de a-i sădi omului dorinţa de a cunoaşte natura în stare vie, de a o înţelege şi ocroti. Nu iasistăm aici asupra rolului muzeului de ştiinţele naturii de a-i strîrni curiozitatea vizitatorului, de a completa învăţămîntul şcolar şi universitar, de răspîndire a cunoştinţelor ştiinţifice, de organizare, întreţinere şi îmbogăţire a colecţiilor şi nu în ultimul rînd - de cercetare ştiinţifică.

Desigur, orice lucrător de muzeu se va grăbi (şi nu pe nedrept) să remarce strînsa interdependenţă dintre complexele laturi ale activităţilor muzeale¹. Este firească o asemenea constatare atîta vreme cît considerăm muzeul în totalitatea sa, ca o instituţie publică, obligată să nu-şi dezamăgească vizitatorii şi nici specialiştii în domeniu, care-i păşesc pragul. Dar în acelaşi scop final, cu toată interdependenţa serviciilor unui muzeu, acela al laboratoarelor de restaurare şi taxidermie, foto şi pictură-grafică trebuie analizat separat. Analiza se impune prin diversitatea şi complexitatea tehnicilor de lucru utilizate în aceste laboratoare şi prin influenţa lor directă asupra impresiei vizitatorilor.

În extrem de puţine cazuri fotografii ori pictorii sînt şi naturalişti, după cum sînt suficiente situaţii în care restauratorii şi taxidermiştii sînt foarte buni tehnicieni, dar nu au o pregătire de bază ca naturalişti. Ori, astăzi mai mult decît oricînd, în faţa muzeologiei stau

probleme complexe și acesta este motivul pentru care în muzeele de artă și de istorie fși dau mîna cea mai diferita meserii. Muzeele de științele naturii încă n-au în organigramele lor arhitecți, ingineri, filologi ș.a. De aceea, asigurarea unei bune impresii vizitatorului rămîne în seama muzeografului naturalist, ăjutat de preparator, restaurator, grafician, fotograf, precum și de tîmplar, mecanic, electrician etc. Toate meseriile, în afară de a muzeografului, sînt practice și de priceperea celor ce le profesază depinde succesul expozițiilor de bază și al celor temporare. Armonia tuturor meseriilor implicate și realizarea unei expoziții echilibrate, plină de conținut dar sobră, cu elemente secundare mai discret expuse și cu evidențierea celor mai atrăgătoare o poate asigura numai muzeograful. Acesta, ăjutat de taxidermist și restaurator în naturalizarea preparatelor sau în efectuarea mulajelor, de pictor și grafician - în prelungirea cadrului natural cu o pictură reușită și cu o scriere adecvată, de electrician - cu o tehnică potrivită de iluminat ș.a.m.d., va reuși să-și concretizeze ideile de bază în organizarea oricărui tip de expoziție din muzeele de științele naturii. Muzeograful este obligat să nu uite nici o clipă că prin expoziție se adresează publicului vizitator, heterogen ca nivel de pregătire și vîrstă, și nu unor specialiști într-un domeniu sau altul. De aceea, el trebuie să tempereze elanul preparatorului de a realiza cu orice preț o expresie sau poziție spectaculară a unei piese naturalizate, să convingă pe pictor că, de pildă într-o dioramă, pictura nu trebuie să-l frapeze pe vizitator prin tăria culorilor sau prin limite tranșante între ele, mulajele trebuie să redea cît mai fidel înfățișarea reală a piesei originale ș.a.m.d. Puțin romantism într-o expoziție are menirea de a îmbogăți, prin intermediul artelor, viața spirituală a vizitatorului. Exagerarea lui însă poate duce la formarea unei imagini greșite despre natură, de aici decurgînd o înțelegere greșită și chiar concepții greșite și periculoase privind raportul omului cu natura, privind obligația omului de a o ocroti. Exagerările de orice fel nu sînt în folosul expozițiilor, iar tolerarea lor (din nepricepere ori din sentimentalism) frizează funcția educativă a muzeului și diminuează interesul publicului pentru științele naturale².

De-a lungul timpului, muzeele de istorie naturală, alături de celelalte tipuri de muzee, și-au dovedit influența lor benefică în civilizația popoarelor. Incă în anul 1934 doctorul Grigore Antipa arăta: «Parmi les institutions, constituant les principales fortifications dans la lutte de l'humanité pour le progrès, ce sont les "Institutions culturelles" qui occupent la première place, leur destination étant d'accroître, par la culture, les forces morales et intellectuelles - individuelles et collectives - des nations». Tot doctorul Grigore Antipa cita în 1934: «... "l'état des Musées d'un pays donne la mesure de la culture atteinte par son peuple"»³, sau, citîndu-l pe Brown Goode, Antipa (1923) nota: "Gradul de cultură al unui popor se recunoaște după starea muzeelor sale"⁴.

Cum este și firesc în expozițiile de științele naturii, preparatele originale sînt esențiale⁵. Aceste preparate sînt realizate și întreținute tocmai de către laboratoarele de restaurare și taxidermie. Înainte de organizarea oricărei expoziții de științele naturii trebuie asigurată existența acestor laboratoare, iar în ele să lucreze oameni foarte bine puși la punct cu tehnicile specifice și pasionați de meserie. Aceasta, pentru că muzeele de istorie naturală au obligația de a forma vizitatorului o impresie cît mai reală posibil despre natură. Ori, o asemenea impresie nu poate fi asigurată decît prezentîndu-i piese impecabile ca realizare tehnică: expresia feței unui animal, proporțiile corpului, atitudine cît mai firească în contextul redat. De aici încolo pot interveni elementele auxiliare de pictură grafică, fotografiile, etichete și texte explicative. Ele s-au dovedit foarte utile și dovada convingătoare este succesul și extinderea în muzeele lumii a prezentărilor dioramatiche. Organizate pentru prima dată în Suedia, în anul 1893, pe cînd doctorul Grigore Antipa se înapoia în țară de la studii și urma să primească o zestre săracă a muzeului zoologic (în anul 1894), cînd a salvat "... puținul ce se mai putea salva din colecțiunile zoologice - aproape toate mîncate de molii - ...", dioramele au fost repede realizate (unele chiar în 1907), tocmai de către directorul muzeului - dr. Grigore Antipa. Munca lui de pionierat în acest domeniu a fost deosebit de apreciată de către muzeologi din alte țări, care au venit pentru a se inspira din creațiile românești. Aceste realizări reprezintă concepții de sinteză între vederile unui pictor, ale unui taxidermist - preparator și restaurator, și nu de puține ori ale unui arhitect. Sinteza, și mai ales continuitatea expunerii o realizează muzeograful care trebuie să aibă foarte bine conturată în imaginația sa toată prezentarea. Dacă apreciem că o biogrupă este relativ mai simplă de realizat decît o dioramă, și dacă pînă la biogrupă a existat (și mai există) prezentarea izolată a preparatelor de botanică sau de zoologie, înțelegem și mai bine complexitatea unei prezentări dioramatiche. La această complexitate s-a ajuns paralel cu evoluția muzeelor de științe naturale de la simple "Cabinote ale naturii", "Camere de Rarități" pentru expus "Curiozități", "Mineralii", "Comori de ale Naturii" etc., pînă la instituțiile de stat implicate în procesul de educație cultural-științifică a maselor.

În Muzeul de Istorie Naturală "Grigore Antipa" se mai păstrează rare aspecte ale primelor stadii de organizare a expoziției publice. Dar chiar preparatele foarte vechi, prezentate extrem de simplist, sînt foarte bine realizate din punctul de vedere al tehnicilor de naturalizare. De altfel este cunoscută exigența doctorului Grigore Antipa față de calitatea materialelor ce le-a achiziționat; de calitatea acestor materiale și de priceperea preparatorului depinde reușita expoziției și succesul ei la public. În același muzeu s-au realizat micro și macrodiorame, unele, ca cele amintite deja, încă din 1907. Microdioramele sînt mai noi ca realizare: 1963-1965 (ex. cele de paleontologie - în su-

măr de 12 pentru perioadele: Cambrian, Silurian, Devonian, Carbonifer, Permian, Triassic, Jurassic, Cretacic, Paleogen, Miocen, Pliocen și Quaternar); 1965-1966 (cele de antropologie, în număr de 5, cu: Australopithecus, Homo erectus, H. neanderthalensis și H. sapiens - în două scene).

Realizarea microdioramelor a presupus îndeosebi efortul și priceperea restauratorului-preparator. Temele de scenografie, în care sistemul solar este modelat miniaturizat, cu proporțiile de mărimi dintre planete, apoi teme ca "Originea și evoluția vieții pe Pământ", reprezintă și ele soluții noi în tehnicile preparatorilor și museografiilor.

Există numeroase preparate în expoziția de bază a Muzeului de Istorie Naturală "Grigore Antipa" care necesită restaurări periodice: (Manta, Elephas, Rhitina etc.), dar cea mai grea probă de restaurare a fost trecută după seismul din martie 1977, când scheletul de Deinotherium gigantissimum devenise un morman de oase, unele dintre cele lungi fiind sparte în zeci de bucăți. După nici un an de zile, vizitatorii au putut admira din nou impunzantul schelet de elefant fosil.

Nu ne-am propus să prezentăm aici tehnicile de lucru din atelierelor menționate, dar reiese cu claritate importantul rol al lucrărilor din aceste ateliere în organizarea expozițiilor din muzeele de științele naturii. Indiferent despre care tip de expoziții vorbim, acestea trebuie considerate, pentru muzeele din discuție, principala punte de legătură cu publicul în transmiterea cunoștințelor științifice, în educarea materialist-științifică, evoluționistă, în educarea ecologică și estetică. Cum însă expozițiile muzeelor de științe naturale se folosesc de preparate de natură organică, acestea din urmă trebuie trecute prin tehnici și metode de prelucrare care să le asigure o foarte bună conservare în timp, dar și o impecabilă prezentare estetică. În completarea ultimului aspect contează și tipul de vitrine alese, reușita grafică a panourilor și hărților, a fotografiilor (mai nou și al diapozitivelor), aspectul textelor explicative și al etichetelor. Toate acestea se realizează de către restauratori, taxidermiști, pictori-graficieni, fotografi și de către meseriașii de tâmplărie, mecanică și electricitate. Sensul acestui articol este tocmai de a sublinia importanța activării lor în muzeele de științe naturale și de înțelegere a nevoii de continuă informare din literatură și perfecționarea lor pentru a corespunde nivelului crescut de exigență în activitățile muzeale pe plan național.

NOTE

- 1 P. Anghel, Despre specific și nespecific în activitatea muzeelor cu publicul, în "Revista muzeelor și monumentelor. Muzeu", nr. 5, 1977, p. 47-50.
- 2 M. Băcescu, D. Murariu, Cunoștințe obligatorii pentru museografi de

- științe naturale, în Muzeul și educația socialistă, vol.2, Muzeul Național de Istorie, București, 1980, p.82-89.
- 3 Gr. Antipa, Principes et moyens pour la réorganisation des Musées d'Histoire Naturelle, în "Academia Română. Mem. Sect. St.", 9, 12, București, 1934, p.1-58 + 12 planșe.
 - 4 Gr. Antipa, Organizarea muzeelor în România, "Academia Română. Mem. Sect. St.", 1, 9, București, 1923, p.1-44.
 - 5 D. Murariu, Locul și rolul nulaajelor și materialelor auxiliare în expozițiile de bază ale muzeelor de științe naturale, în Cercetări de conservare și restaurare, vol.2, Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.289-294.

LA PLACE ET LE RÔLE DES ATELIERS DE RESTAURATION ET DE TAXIDERMIE, PHOTOGRAPHIQUES ET DE PEINTURE-ARTS GRAPHIQUES DANS L'ACTIVITÉ DES MUSÉES DES SCIENCES NATURELLES

Résumé

Etant donnée l'augmentation permanente du degré d'exigence dans les activités des musées de notre pays, l'introduction des techniques nouvelles dans la restauration et la naturalisation des pièces exposées, ainsi que la pénétration toujours plus large des matériels illustratifs dans les expositions des musées des sciences naturelles, on souligne le rôle particulièrement important des ateliers de restauration et de taxidermie, photographiques et de peinture-arts graphiques, la nécessité d'une collaboration parfaite entre le muséographe - responsable du succès d'une exposition - et les ateliers mentionnés et le besoin de garder un équilibre dans la présentation de matériel original et auxiliaire.